

Työvoiman kansainvälinen liikkuvuus ja Euroopan unioni

Työvoiman vapaa liikkuvuus Euroopan unionissa tuo mukanaan ongelmia, joihin tarvitaan uusia ratkaisuja mm. koulutuksen ja sosiaaliturvan rahoituksessa. Päätösvaltaa ei kuitenkaan tarvitsisi keskittää unionin tasolle.

Panu Poutvaara
Valtiotieteen tohtori
VATT

Siinä määrin kuin työntekijöiden muuttoliike perustuu tuottavuuseroihin se lisää taloudellista tehokkuutta. Korkeampaan tuottavuuteensa liittyvän paremman palkan perässä muuttava työntekijä tuottaa enemmän uudessa työpaikassaan. Muuttoliike lisää tuotantoa jopa silloin kun nettomuutto on nolla. Jos esimerkiksi suo-

Panu Poutvaara väitteli viime vuonna Helsingin yliopistossa työvoiman liikkuvuudesta sekä tulojen uudelleenjaon ja koulutusinvestointien vuorovaikutuksesta.

malainen työtön muuttaa Saksaan ja saa sieltä työtä ja saksalainen työtön muuttaa Suomeen ja saa täältä työtä, sekä molemmat muuttajat että Suomi ja Saksa voittavat. Molempien muuttajien elintaso kasvaa, ja kumpikin valtio saa lisää verotuloja ja säästää sosiaaliturvamenoissa. Ja vaikka muuttajat eivät olisi työttömiä, niin yleisesti tehokkuuserojen aikaansaa- ma muuttoliike lisää lähtö- ja vastaanottajamaiden yhteenlaskettua kokonaistuotantoa.

Jos toisaalta muuttoliike ei perustu tehokkuuseroihin, se voi vääristää työvoiman sijoittumista ja vähentää tuotantoa sekä taloudellista hyvinvointia. Näin voi käydä varsinkin jos muuttoliike seuraa sosiaalietuuksien ja verojärjestelmien eroista. Työvoiman liikkuvuuden vaikutuksia tulonjakoon voi havainnollistaa ajatusleikillä siitä, mitä tapahtuisi, jos tulojen uudelleenjako siirrettäisiin Suomessa kuntatasolle. Uudelleenjaosta hyötyvät voisivat muuttaa avokätisten etuuksien perässä, kun taas nettomaksajat hakeutuisivat pois laajamittaista tulojen uudelleenjakoa harjoittavista kunnista. Tämä aiheuttaisi taloudellisia kustannuksia

paitsi työn tarjonnan vääristymisen myös työvoiman tehottoman uudelleen-sijoittumisen kautta. Siten tulojen uudelleenjako olisi kalliimpaa toteuttaa kuntatasolla kuin valtion tasolla. Tästä syystä tulonjako on perinteisesti nähty kuuluvaksi pikemminkin kansalliselle kuin kuntatasolle.¹

Työvoiman kansainvälinen liikkuvuus rajoittaa vastaavalla tavalla kansallisen tulojen uudelleenjaon mahdollisuuksia ja lisää sen kustannuksia. Riippuu pitkälti poliittisista arvoista, nähdäänkö tämä haittana vai mahdollisuutena. Ne kansalaiset, joiden mielestä tulojen uudelleenjako on Euroopassa liiallista, voivat toivottaa valtioiden välisen verokilpailun tervetulleeksi kansallisia hallituk- sia rajoittavana mekanismina, kun taas nykyisen kaltaista tulojen uudelleen- jakoa kannattavien näkökulmasta ve-

rokipailu on vakava uhka hyvinvointivaltiolle.

Tässä kirjoituksessa tarkastelen ensin tulojen uudelleenjakoa Euroopan unionissa työvoiman liikkuvuuden lisääntyessä. Sitten esittelen mahdollisuuksia ylläpitää korkeakoulutuksen julkinen rahoitus. Lopuksi arvioin ehdotuksia rajoittaa työvoiman vapaata liikkuvuutta Euroopan unionin itälaajentumisen yhteydessä.

Verotus ja sosiaaliturva

Työvoiman liikkuvuuden vaikutukset eivät rajoitu vain etukäteen ennustettavaan tulojen uudelleenjakoon eri ryhmien välillä. Esimerkiksi saksalainen taloustieteilijä Hans-Werner Sinn on korostanut, että tulojen uudelleenjako voidaan nähdä vakuutuksena. Koska yksilöllä on yksityistä tietoa omasta kyvykkyydestään, vapaaehtoinen yksityinen uravakuutus kärsisi kielteisestä valikoitumisesta: sen haluaisivat ottaa vain ne kansalaiset, jotka odottaisivat keskimääräistä pienempiä tuloja. Lisäksi siinä vaiheessa kun täysi-ikäisyys

on saavutettu suuri osa nuoren kyvykkyyttä koskevasta epävarmuudesta on jo paljastunut, ja siten yksityisten vakuutus sopimusten teko on liian myöhäistä. Tällöin julkinen tulojen uudelleenjako voi lisätä tehokkuutta korvaamalla puuttuvia yksityisiä vakuutusmarkkinoita. Samalla se voi lisätä tuotavaa riskinottoa rohkaisemalla esimerkiksi koulutusinvestointeja.²

Historiallisesti työvoiman liikkuvuus on ollut paljon vähäisempää Euroopassa kuin esimerkiksi Yhdysvalloista.

Vuosina 1991, 1992 ja 1994 vain 0,2 % Euroopan unionin väestöstä muutti vuosittain jäsenmaasta toiseen, kun taas Yhdysvalloissa osavaltioiden väli-

Huippututkijoiden ja yritysjohtajien pienenkin joukon muuttopäätökset ovat kansantaloudellisesti erittäin tärkeitä, sillä ne voivat ratkaista yritysten tutkimus- ja tuotekehittelytoimintojen sekä pääkonttorien sijoittumisen.

nen muuttoliike oli 2,6–2,9 % vuodessa.³ Työvoiman vähäisempi liikkuvuus Euroopan unionissa johtuu suurelta osin kieli- ja kulttuurieroista sekä työläinsäädännön ja sosiaaliturvan yhteensovittamisen vaikeuksista eri jäsenvaltioiden välillä.

Olisi kuitenkin virhe olettaa muutto liikkeen pienuuden merkitsevän, että sen seuraukset tulojen uudelleenjaolle olisivat vähäiset. Globalisaatiota aitiopaikalta Kansainvälisessä valuuttarahastossa seurannut Vito Tanzi on kutsunut tiettyjä globalisaation ja uuden teknologian piirteitä ”fiskaalisiksi termiteiksi”. Vaikka toistaiseksi fiskaalisten termittien vaikutukset verotuloihin näyttävät pieniltä, ne voivat nakertaa huomaamatta verojärjestelmän perusteita. Siinä vaiheessa kun verotulot romahtavat termiitteihin reagoiminen on jo liian myöhäistä. Eräs fiskaalinen termiitti on avainhenkilöiden muita edullisempi verokohtelu. Huipputulot työntekijät voivat käytännössä välttää tulojen uudelleenjakoon osallistumisen työskennellessään ulkomailla. Tämä puolestaan synnyttää paineen alentaa heidän verotustaan kotimaassa. Toinen esimerkki on lisääntyvä työskentely useammassa kuin yhdessä maassa, koska se helpottaa veronkiertoa.⁴

Työvoiman liikkuvuuden voi odottaa Euroopassa kasvavan useammastakin syystä. Ensinnäkin työvoiman vapaa liikkuvuus on suhteellisen uusi ilmiö, onhan se ollut voimassa vasta vuoden 1993 alusta. Toiseksi nuorten parantuva kielitaito ja opiskelijavaihto-ohjelmat alentavat kynnystä työskennellä jatkossa ulkomailla. Kolmanneksi yhteisvaluuttaan siirtyminen lisää taloudellista integraatiota euroalueella ja tekee erot tulotasossa ja ostovoimassa eri euro maiden välillä vielä aikaisempaa helpommin näkyviksi, mikä voi niinkään lisätä liikkuvuutta.

Koulutuksen rahoitus

Työvoiman vapaan liikkuvuuden koulutukselle aiheuttamat paineet koske-

vat lähinnä peruskoulun ja lukion jälkeistä koulutusta. Jos korkeampaan verotukseen yhdistyvät paremmat koulut, se ei välttämättä saa aikaan lapsiperheiden poismuuttoa. Lastensa koulutusta arvostavat vanhemmat tavallaan ostavat lapsilleen koulutuksen verotuksen kautta. Sama mekanismi ei toimi täysi-ikäisten nuorten aikuisten kohdalla. Työvoiman muuttuessa liikkuvaksi koulutetut nuoret voivat välttää koulutuksen rahoittamiseksi kerättävät verot muuttamalla valmistumisensa jälkeen ulkomaille.

Koska verokilpailu samalla aiheuttaa paineita laskea hyvätuloisten verotusta, Euroopan unionilla on neljä vaihtoehtoa. Yksi on koulutuksen julkisen rahoituksen vähentäminen, jolloin joko koulutuksen laatu kärsii tai koulutus siirtyy entistä suuremmissa määrin opiskelijoiden itsensä maksettavaksi.

Toinen mahdollisuus on verotaakan siirtäminen liikkuvilta koulutetuilta vähemmän liikkuville veronmaksajille, mikä tuskin olisi poliittisesti hyväksyttävää. Kolmas vaihtoehto on verotuksen ja koulutuksen rahoituksen harmonisointi.

Väitöskirjassani tarkastelin myös neljättä vaihtoehtoa.⁵ Siinä valtiovalta osallistuisi koulutuksen rahoittamiseen riskisijoittajan tavoin. Kukin Euroopan unionin jäsenmaa voisi tarjota opiskelijoille vapaaehtoista sopimusta koulutuksen riskien ja tuottojen jakamiseksi. Jos nuori haluaisi valtion osallistuvan koulutuksensa rahoittamiseen, hänen täytyisi sitoutua maksamaan tulevista tuloistaan koulutusvakuutusmaksua myöhemmästä asuinpaikastaan riippumatta. Jos nuori ei haluaisi solmia tulojen uudelleenjakosopimusta, hän voisi rahoittaa koulutuksensa

Koulutusvakuutusmaksu: esimerkkilaskelma Suomelle⁶

Suomessa korkeakoulujen budjettirahoitus, korkeakouluopiskelijoiden opintoraha ja asumistuki maksavat tänä vuonna yhteensä noin 1,3 miljardia euroa. Tämä tekee 3 800 euroa jokaista yli 24 000 euroa verotettavaa ansiotuloa vuodessa saavaa alle 65-vuotiasta korkeakoulututkinnon suorittanutta veronmaksajaa kohden. Jos valtio lopettaisi korkeakoulutuksen julkisen rahoittamisen, niin säästö mahdollistaisi yli 24 000 euroa ansaitsevien alle 65-vuotiaiden rajaveron alentamisen 8,7 %-yksiköllä tämän tulorajan ylittävistä tuloista. Jos korkeakoulutus rahoitettaisiin korkeakoulutetuilta 24 000 euroa vuodessa ylittävistä tuloista perittävällä maksulla, koulutusvakuutusmaksun pitäisi olla 16 % tulorajan ylittävistä tuloista. Täten nettomääräisesti yli 24 000 euroa vuodessa ansaitsevien korkeakoulutettujen rajaveroaste (ml. koulutusvakuutusmaksu) nousisi 7,3 %-yksikköä. Muuttoliikkeeseen vaikuttava vain Suomessa perittävä rajaveroaste kuitenkin laskisi 8,7 %-yksikköä. Keskimääräisen veroasteen muutokset olisivat selvästi pienempiä. Tulorajan ylittävien korkeakoulutettujen keskimääräinen veroaste nousisi 3,4 %-yksikköä ja korkeakouluttamattomien keskimääräinen veroaste laskisi 2,6 %-yksikköä.

Koulutusvakuutusmaksun rinnalla koulutusta voidaan edelleen rahoittaa yleisillä verotuloilla ja opintolainalla. Jos koulutusvakuutusmaksulla pyrittäisiin rahoittamaan ainoastaan korkeakouluopiskelijoiden opintoraha ja asumislisä, sen tulisi olla 4,9 % alle 65-vuotiaiden korkeakoulutettujen 24 000 euroa vuodessa ylittävistä tuloista. Jos säästyneet yleiset verotulot palautettaisiin veronalennuksina, yli 24 000 euroa vuodessa ansaitsevien veroastetta tulorajan ylittävistä tuloista voitaisiin laskea 2,7 %-yksikköä. Yli 24 000 euroa vuodessa ansaitsevien korkeakoulutettujen keskimääräinen veroaste nousisi 1,1 %-yksikköä ja korkeakouluttamattomien veroaste laskisi 0,8 %-yksikköä.

opintolainalla, jolloin hän joutuisi maksamaan opiskelustaan korkeakoululleen markkinahinnan.

Koulutusvakuutusmaksun edut opintolainaan verrattuna johtuvat siitä, ettei koulutukseen liittyville riskeille ole olemassa yksityisiä vakuutusmarkkinoita. Opintolainallakin rahoitettava koulutus tekisi koulutukseen osallistumisen aikaisempaa riippuvaisemmaksi vanhempien taloudellisesta asemasta ja mitä todennäköisemmin vähentäisi riskipitoisempia ja kalliimpia uravalintoja. Jos valtiolta ei olisi rahoittanut diplomi-insinöörien koulutusta, Suomi tuskin kuuluisi johtaviin maihin tietotekniikassa ja telekommunikaatiossa. Tässä mielessä koulutuksen julkinen rahoitus on tuottavaa riskinottoa ja luo pohjaa Nokian kaltaisille menestystarinoille.

Koulutusvakuutusmaksun etu yleiseen verorahoitukseen verrattuna on siinä, ettei se vääristäisi työvoiman sijoittumista, koska se ei riippuisi asuinpaikasta. Niinpä se sallisi koulutuksen julkisen rahoituksen säilymisen ilman koulutuksen ja verotuksen harmonisointia, joka voisi olla huono ratkaisu niinkin erilaisista maista koostuvalle yhteisölle kuin Euroopan unioni. Koulutusvakuutusmaksun toimivuus ei riippuisi siitä, tarjoavatko muut maat samanlaista sopimusta. Vähemmän tulojen uudelleenjakoa haluavat maat voisivat päätyä opintolainaan, jota maksettaisiin takaisin tietynä osuutena tuloista vain määrättyyn rajaan asti. Tämä takaisinmaksun kato voisi olla koulutuksen kustannukset lisättyinä riskipreemiolla. Jos esimerkiksi X % koulutuksen kustannuksista jäisi saamatta takaisin siksi, että lainoja ottaneiden tulotaso alittaisi takaisinmaksurajan, valtio voisi tarjota opiskelijoille joko tavallista opintolainaa tai tuloista riippuvaa takaisinmaksua, jonka valitsemiseksi joutuisi maksamaan X % vakuutuspreemiota.

Kuva: Mikael Andersson/Mirra/Corilla

Euroopan unionin laajentuminen

Euroopan unionin laajentuminen saattaa merkitä huomattavaa muuttovirtaa uusista jäsenmaista vanhoihin. Tämän vuoksi monet nykyiset jäsenmaat, ehkä keskeisimmin Saksa, ovat vaatineet työntekijöiden vapaan liikkuvuuden rajoittamista uusista jäsenmaista siirtymäkauden ajan. Vaikka tämän vaatimuksen taustalla oleva pelko muuttoliikkeestä sosiaaliturvan perässä on oikeutettu, työntekijöiden vapaan liikkuvuuden rajoittaminen voisi olla hyvin tuhoisa ja kallis ratkaisu. Ensinnäkin kohtelu toisen luokan kansalaisina voi synnyttää katkeruutta ja kääntää yleistä mielipidettä mahdollisissa uusissa jäsenmaissa laajenemisesta vastaan. Toiseksi työntekijöiden vapaan liikkuvuuden rajoittaminen hidastaa uusien jäsenvaltioiden integroitumista ja voi lisätä aluetukien tarvetta pitäessään ne köyhempinä. Kolmanneksi nykyiset jäsenmaat menet-

täisivät samalla työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta seuraavat tehokkuushyödyt.

Tuottavuuseroihin perustuva muuttoliike aiheuttaa uhkia pikemminkin uusille kuin vanhoille jäsenvaltioille, uhkaahan se näitä alhaisemman elintason maita aivovuodolla. Jos muutto olisi tilapäistä, se voisi kuitenkin hyödyttää myös uusia jäsenvaltioita, koska paluumuuttajat toisivat mukanaan enemmän henkistä pääomaa. Lisäksi ulkomailla työskentelevät kansalaiset saattavat hyödyttää lähtövaltioidensa kansantalouksia joko lähettämällä rahaa sukulaisilleen tai investoimalla palattuaan osan säästöistään kotimaahansa. Tätä kautta markkinoilla tapahtuva varallisuuden luonti muuttoliikkeen kautta voi lisäksi vähentää tarvetta verotuksella rahoitettuihin aluetukiin. Keski- ja Itä-Euroopan uusista jäsenmaista tapahtuvan muuttoliikkeen rajoittaminen samoin kuin pyrkimykset rajoittaa uusien jäsenmaiden kilpailukykyä uhkaavat

Panu Poutvaara ennakoi vaikeita ratkaisuja työvoiman liikkuvuuden säätelyksi Euroopan unionissa.

toistaa Saksojen yhdistymisessä tehdyt virheet entistä suuremmassa mitakaavassa.

Mahdollisuus sosiaalietujen aikaansaamaan muuttoliikkeeseen uusista jäsenmaista on silti todellinen uhka. Siinä missä Saksan valtio on ehdottanut ratkaisuksi potentiaalisesti tuhoisia säätelykeinoja, saksalaiset taloustieteilijät Wolfram Richter ja Hans-Werner Sinn ehdottavat vapaan muuttoliikkeen sallimista niin, että muuttajat eivät kuitenkaan pääsisi (ainakaan välittömästi) nykyisten jäsenmaiden sosiaaliturvajärjestelmien piiriin. Jos muuttajat pysyisivät lähtömaidensa tulojen uudelleenjaon piirissä, maiden väliset politiikkaerot eivät aiheuttaisi muuttoliikettä. Samalla poistuisi paine yhdenmukaistaa ja leikata tulojen uudelleenjakoa nykyisissä jäsenmaissa.⁷

Tehokkuuseroihin perustuva muutokin vaikuttaa tulonjakoon sekä vanhoissa että uusissa jäsenmaissa. Tietyn työntekijäryhmän kasvu tyypillisesti alentaa sen rajatuottavuutta ja lisää sitä täydentävien työntekijäryhmien rajatuottavuutta. Tämän voi odottaa heijastuvan palkkatason laskuna niille ryh-

mille, jotka kilpailevat vanhoissa jäsenmaissa maahanmuuttajien kanssa, mutta muiden ryhmien palkkataso voi nousta. Tämä voi selittää osaltaan ammattiyhdistysliikkeen piiristä kuuluneita vaatimuksia pitkistä siirtymäajoista. Hyvin koulutettujen työntekijöiden maahanmuutto voisi kuitenkin pikemmin vaikuttaa heikosti koulutettujen palkkatasoa nostavasti.

Ammattiyhdistysliikkeellä ei pitäisi olla syytä vaatia työntekijöiden vapaan liikkuvuuden rajoittamista silloin, jos sen sosiaaliturvajärjestelmille aiheuttamat paineet eliminoidaan esimerkiksi Richterin tai Sinnan ehdottamalla tavalla. Entisen Itä-Saksan varoittava esimerkki toivottavasti riittää todistamaan, ettei ole myöskään järkevää yrittää ajaa uusien jäsenmaiden reaali-palkkoja epärealistisen korkealle tasolle, koska tämän synnyttämät sosiaaliset ja taloudelliset ongelmat olisivat huomattava rasitus myös vanhojen jäsenmaiden kansalaisille. Ei myöskään ole perusteltua vaatia uusia jäsenmaita nostamaan yritysverotustaan vanhojen jäsenmaiden tasolle. Läntistä Eurooppaa alempi verotaso yritysten houkuttelemiseksi on perusteltua, ja

itse asiassa se samalla pienentää muuttopaineita ja vähentää tarvetta suoriin tukiin.

Tällä hetkellä rikkaat maat pyrkivät rajoittamaan muuttoliikettä köyhistä maista, ja lukuisat Euroopan unionin kansalaiset pelkäävät muuttoliikettä paitsi tulevista uusista jäsenmaista myös muista Itä-Euroopan maista sekä Välimeren alueelta. Väestön ikääntyessä tilanne voi muuttua dramaattisesti, ja korkean elintason ylläpitäminen tulee todennäköisesti vaatimaan huomattavaa maahanmuuttoa Euroopan unionin alueelle. Tämän voi odottaa parantavan tulevaisuudessa esimerkiksi Turkin ja Pohjois-Afrikan maiden neuvotteluasemaa suhteessa Euroopan unioniin. Samanaikaisesti Euroopan unionin sisällä jäsenmaat alkavat kilpailla työvoimasta. Työvoiman vapaa liikkuvuus vanhojen ja uusien jäsenmaiden välillä välittömästi laajenemisen jälkeen on vanhoille jäsenmaille samalla investointi työvoimareserveihin suurten ikäluokkien siirtäessä eläkkeelle.

Mitkä ovat vaihtoehdot?

Sekä tulojen uudelleenjaossa yleensä, koulutuksen julkisessa rahoituksessa että Euroopan unionin itälaajentumisessa muuttoliike aiheuttaa paineita vähentää tulojen uudelleenjakoa ja alentaa verotusta. Vaikka yleisen verotason lasku onkin taloudellisesti perusteltua ja työn verotuksen keventäminen toivottavaa myös työllisyysystistä, verokilpailu uhkaa vääristää verotusta. Verotaakka kohdistuisi aikaisempaa enemmän vähemmän liikkuviin veropohjiin, ja lisäksi esimerkiksi koulutuksen julkinen rahoittaminen vaarantuisi, vaikka sen ylläpito olisikin tehokasta.

Helpolta kuulostava mutta mahdollisesti hyvin tehoton ratkaisu olisi harmonisointi, päätösvallan siirtäminen unionitasolle. Koska eri jäsenvaltiot ovat hyvin erilaisia, sama ratkaisu ei välttämättä toimisi kaikissa. Elintasoerot synnyttäisivät kiistan siitä, mille

tasolle harmonisointi tähtäisi. Esimerkiksi sosiaaliturvaetuuksien harmonisointi Länsi-Euroopan tasolle uusissa jäsenmaissa olisi tuhoisaa, ja se voisi johtaa taloudellisen aktiiviteetin laskuun sosiaaliavustusten syrjäyttäessä työntekoa kuten entisessä Itä-Saksassa.

Sekä kansallisuusperiaate ja viivästetyn integraation periaate sosiaaliturvassa yleensä että koulutusvakuutusmaksu sallisivat eri jäsenmaiden valita erilaisia ratkaisuja. Niiden toteuttaminen kuitenkin edellyttäisi eurooppalaista sosiaaliturvatunnusta, jonka perusteella aikaisemmassa jäsenmaassa syntyneet velvoitteet kuten esimerkiksi koulutusvakuutusmaksusopimus tulevat myös uuden asuinmaan tietoon. Asuinmaa keräisi sekä itselleen että muille jäsenmaille kuuluvat verot ja siirtäisi muille jäsenmaille kuuluvan verotulon näille. Tällöin osa maista väistämättä keräisi muille enemmän verotuloja kuin saisi muilta, jolloin tällaiset maat voisivat lyhytnäköisesti vastustaa uudistusta. Pitkällä aikavälillä koulutusvakuutusmaksu kuitenkin mahdollistaisi Euroopan kilpailukyvyyn ja tulevan hyvinvoinnin kannalta keskeisen korkeakoulutuksen julkisen rahoituksen säilyttämisen ja myös pienituloisista perheistä tulevien lahjakkuuspotentiaalın hyödyntämisen. Vastaavasti uusien jäsenmaiden vanhoista jäsenmaista saamat verotulot vähentäisivät muiden tulonsiirtojen tarvetta ja auttaisivat pienentämään maiden välistä elintasokuilua.

Tällaiset uudistukset voisivat tulla osaksi uutta eurooppalaista perustuslakia. Se olisi federalistinen ratkaisu, jossa sosiaaliturvasta ja koulutuksesta päättäminen jätettäisiin kansalliselle tasolle, ja unionitason perustuslaki velvoittaisi jäsenmaat tiedonvaihtoon ja keräämään toisilleen mahdollisten koulutusvakuutusmaksusopimusten perus-

teella kuuluvat verotulot. Samalla uusien jäsenmaiden kansalaiset otettaisiin laajentumisessa vastaan täysivertaisina eikä toisen luokan kansalaisina. Vaihtoehtoina ovat todennäköisesti liialliseen harmonisointiin ja läheisyysperiaatteen hylkäämiseen johtava keskitetty päätöksenteko tai sitten fiskaalisten termiittien nakertamat kansalliset järjestelmät ja uusien jäsenmaiden sulkeminen määräajaksi yhteisten työmarkkinoiden ulkopuolelle sekä näistä seuraavat kansalliset ja unionitason ristiriidat.

VIITTEET

¹ R.A. Musgrave (1969), *Fiscal Systems*. New Haven, CT: Yale University Press.

² H.-W. Sinn (1995), "A Theory of the Welfare State", *Scandinavian Journal of Economics* 97 (4), 495–526.

³ D. Wellisch (2000), *Theory of Public Finance in a Federal State*, Cambridge: Cambridge University Press.

⁴ V. Tanzi (2000), *Globalization, Technological Developments, and the Work of Fiscal Termites*, IMF Working Paper 00/181.

⁵ P. Poutvaara (2001), *Essays on the Political Economy of Education and Income Redistribution*, Kansantaloustieteen laitoksen tutkimuksia 89:2001, Helsingin yliopisto.

⁶ Kiitän erikoistutkija Heikki Viitamäkeä arvioidun veropohjan laske-

misesta päivitetyn tulonjakoaineiston pohjalta. Vastuu tulkinnoista ja mahdollisista virheistä on omani.

⁷ H.-W. Sinn (2000), *EU Enlargement and the Future of the Welfare State*. CESifo Working Paper 307. W.F. Richter (2001), *Social Security and Taxation of Labour Subject to Subsidiarity and Freedom of Movement*, esitetty Tukholmassa 1.11.2000 Ruotsin talousneuvoston järjestämässä konferenssissa "The International Mobility of Tax

Bases". Sinn hahmottelee järjestelmän, jossa muuttajat pysyisivät toistaiseksi tai jopa pysyvästi lähtömaansa sosiaaliturvan piirissä. Richter puolustaa ratkaisua, jossa siirtolaiset tulisivat siirtymäajan jälkeen uuden asuinmaansa järjestelmän piiriin.

Löytyisikö ayliikettä tyydyttävä ratkaisu työvoiman muuttoon EU:n uusista jäsenmaista vanhoihin jäsenmaihin?